

БОКОВА П. М.

Київський національний лінгвістичний університет

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЧАСУ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ.

Дана стаття присвячена лінгвокультурному аспекту дослідження фразеологічних одиниць, що виражають поняття «час» в іспанській культурі. У ній розглядаються філософсько-історичний аспект проблеми часу взагалі, і зокрема, особливості вираження категорії часу в іспанській мові на матеріалі фразеологічних одиниць, що містять поняття «час».

Ключові слова: категорія часу, лінгвокультурний аспект, фразеологічні одиниці, картина світу.

Данная статья посвящена лингвокультурному аспекту исследования фразеологических единиц, выражающих понятие «время» в испанской культуре. В ней рассматриваются философско-исторический аспект проблемы времени в общем, и в частности, особенности выражения категории времени в испанском языке на материале фразеологических единиц, содержащих понятие «время».

Ключевые слова: категория времени, лингвокультурный аспект, фразеологические единицы, картина мира.

This article is devoted to the lingua-cultural aspect of research of phraseological units expressing the notion “time” in the Spanish language and culture. Philosophy and historical aspect of the problem of time in general and in particular, peculiarities of expressions of category of time in the Spanish language are examined in this article on the material of phraseological units containing the notion “time”.

Key words: category of time, lingua-cultural aspect, phraseological units, vision of the world.

«Що є час? Коли мене запитують, я знаю, про що йде мова. Але варто мені почати пояснювати, не знаю, що й сказати.» (Бл.Августин)

Час є невід’ємною складовою дійсності, що неминуче проходить крізь призму людського сприйняття, хвилювання і осмислення. Фундаментальність уявлень щодо вищезазначеного феномену полягає в тому, що разом з іншими універсальними поняттями вони визначають цілісну картину світу у свідомості етнокультурної спільноти. Оскільки час вважається однією з головних категорій людського буття, він є об’єктом наукового аналізу різних наук: філософії, лінгвістики, лінгвокультурології тощо. Вважається, що сутність часу можливо розкрити лише по відношенню його до людини, тому що час є певною формою «інтуїції» яка відповідає внутрішньому відчуттю. Оскільки об’єктивного пояснення категорії часу немає, воно інтерпретується суб’єктивно. Суб’єктивна оцінка часу базується на емоціях і відчуттях, які безперервно змінюються, тому час може плинути швидко або повільно, зупинитися або змінювати всій напрямок. Сприйняття часу по різному відображається у різних лінгвокультурах. Час є формою існування матерії за допомогою якої

людина пізнає світ і саме фразеологізмам властиве особливе бачення світу, ситуації. Фразеологічні одиниці виникають для того, щоб описувати світ, інтерпретувати, оцінювати і виражати суб'єктивне ставлення до нього. Лінгвокультурологія – одна з найбільш розвинених галузей сучасної лінгвістики яка вивчає зв'язок мови і культури. Багатьма науковими школами та теоріями час визнається однією з базових культурних універсалій, що зумовлює **актуальність** даної статті, оскільки сприйняття і відображення часу по різному реалізується в різних культурах і, відповідно, по різному відображається в системі мови і у фразеології, зокрема. **Об'єктом** даної статті є аналіз мовного вираження поняття «час» в іспанській фразеології. **Предмет** статі складають саме фразеологічні одиниці, що виражають поняття «час». **Метою** є опис особливостей вираження часу у фразеологізмах в іспанській культурі.

Кожний аспект трактування категорії часу розглядає її рід своїм кутом зору і за своїми власними законами. Підходи до системного уявлення часового феномену намітилися лише в культурі Стародавньої Греції, хоча і не отримали свого розвитку. Першими теоретичними міркуваннями щодо дослідження про властивість часу були праці Аристотеля. На відміну від інших філософів він намагався дослідити внутрішню природу часу, його ознаки, закономірності існування та його зв'язки з іншими категоріями. В уявленні давньогрецького філософа час пов'язаний з рухом, проте рух сам по собі не з'являється. Саме Аристотель вперше формулює визначення часу: «Время есть число перемещения, а «теперь», как и перемещаемое, есть как бы единица числа... А «теперь» вследствие движения перемещаемого тела всегда иное; следовательно, время есть число не в смысле [числа] одной и той же точки, поскольку она начало и конец, а скорее как края одной и той же линии, и не в смысле ее частей, и это как в силу нами сказанного (тогда нужно будет пользоваться средней точкой как двумя, так что произойдет остановка), так еще и потому, что «теперь», очевидно, не есть частица времени и не делит движение, так же как точки не делят линию, а вот два отрезка линии составляют части одной. Итак, поскольку «теперь» есть граница, оно не есть время, но присущее ему по совпадению, поскольку же служит для счета – число. Ведь границы принадлежат только тому, чьими границами они являются, а число этих лошадей – скажем, десять, – может относиться и к другим предметам» [1: 15-25]. Таким чином, Аристотель дав перше абстрактне тлумачення часу, яке базувалось на реальних спостереженнях. Це тлумачення про час

тракується таким чином : 1) час є єдиним: часів не може бути багато; 2) час має властивість розподілятися на минуле, теперішнє і майбутнє; 3) в реальності ми спостерігаємо тільки момент часу «тепер»; 4) час поділяється, не має часток; 5) разом з тим час не можна поділити у чистій кількості; 6) час є число руху, проте не саме рух [5]. За часів Середньовіччя філософів, серед яких особливо значущим є ім'я Аврелія Августина, також хвилювала природа і сутність часу. Августин, акцентуючи духовний аспект сприйняття часу вважав, що час існує лише у духовному світі людини, яка схильна розділяти час на минуле, теперішнє і майбутнє. Августин був упевнений, що єдино вірним було б розглядати природу часу як трьох часову: «теперішнє минулого», «теперішнє теперішнього», «теперішнє майбутнього». Теперішнє минулого – це «пам'ять»; теперішнє теперішнього – це «безпосереднє споглядання»; теперішнє майбутнього – це «очікування». Іншими словами, час, за Августином, може бути пояснений в термінах трьох функцій людського інтелекту: пам'яті, уваги і очікування, хоча філософ сумнівається, чи дійсно він знає природу часу. [5].

Філософія епохи Відродження знову змінює кут зору і об'єктом пильної уваги та дослідження вчених, філософів стає категорія простору. У філософській традиції 17-18 ст.ст. дослідження категорії часу і простору пов'язано з іменами І.Ньютона і Г.Лейбніца. Уявлення Ньютона про час базувались на визнанні реального часу. Час, в концепції Ньютона – це реальна умова існування всіх реальних речей, а на думку Лейбніца, час – реальне вираження способу існування (послідовності) об'єктів, речей, які не залежали від даних речей. Не зважаючи на відмінні точки зору обидва вчені визнавали реальність часу[5].

Наступний етап розвитку філософської думки відносно часу і простору пов'язаний з ім'ям німецького філософа Е.Канта, чия філософська система починається з гносеології: світ напряду є непізнаним, реальність існує сама в собі, тобто вона є трансцендентною по відношенню до людини. Як доказ, Кант наводить приклад двох протилежних понять про простір, що представляють одну антиномію: «світ є обмеженим у просторі і часі» vs. «світ не має початку у часі і кордонів у просторі». Великий внесок у розкритті таємниць часу зробив власне Кант. Проблема часу розглядається ним у тісному зв'язку з свідомістю: свідомість «знає» час настільки, наскільки вона осмислює лінію, конструює предмет як явище, тому для бездіяльної свідомості, вочевидь, не може бути часу як

своєрідної характеристики його самого. Час він визначає як форму внутрішнього відчуття, на протилежність простору як формі тільки зовнішнього відчуття [5]. Серед філософів кінця 19 – першої чверті 20 ст.ст., які у своїй творчості приділяли значну увагу проблемі часу (в деякій мірі і простору), А.Бергсон посідає особливе місце. Серед інших галузей знань він особливо виділяє філософію і при дослідженні часу показує доцільність звернення до інтуїції. Його концепція – досить нове уявлення про типи зв'язку простору і часу – він вбачав необхідність характеризувати час не тільки кількісно, але і якісно. Основні постулати цього вченого знайдуть своє висвітлення (хоча і адаптоване) у філософських концепціях мислителів 20 століття. Серед відомих філософів можна визначити такі прізвища як В.Вернадський, М.Лоський, М.Бердяєв. Вернадський у своїй філософії прагнув до органічного синтезу природознавства і гуманітарних наук і вважається одним із творців антропокосмізму системи світогляду, згідно якої природна (космічна) і людська (соціально-гуманітарна) сторони об'єктивної дійсності є гармонічною єдністю. Час, за уявленнями М.Лоського, є формою подій або процесів не тільки фізичних але й психічних. Таким чином виділяється фізичний і психічний час. Філософія М.Бердяєва визначається «космічним світосприйняттям». На його думку, мікрокосмічна природа людини перетворює світову історію на особисту долю. В центр уваги він ставив людину і її творчість. Суть цих відношень, мається на увазі взаємовідношення між аналізом процесу творчості і категорією часу, полягала в тому, що в процесі творчості створюється щось нове і, таким чином, необхідно уявляти, що таке «майбутнє» як модус часу, разом з тим, творчість базується на критичному аналізі спадщини минулого і виникає необхідність осмислення суті «минулого» знову ж як модусу часу. Автор вважає, що проблема часу є основною проблемою людського буття. Для філософії існування проблема часу – це проблема людської долі. [www.chronos.msu.ru]. Оскільки проблема часу, в силу свого «вічного» характеру, залишається актуальною у всі часи, тому спроби її осмислення здійснюються вченими і філософами постійно [5]. Різні культури виявляють різну часову орієнтацію, яка зберігається в системі мислення представників цих культур. Культурологія традиційно розділяє монохромні (акцент уваги на завдання, роботу з формальними даними, індивідуальні досягнення) і поліхромні (акцентується увага на людське спілкування, налагодження зв'язків, сім'ю) культури, і основою такого розподілення є спостереження за тим, як жителі різних країн ставляться до часу. Саме у

фразеологічних одиницях, які складають так звану фразеологічну картину світу, штучно створену народом в процесі творчості, культурні концепти знаходять найбільш яскраве відображення. Фразеологізми, як яскраві, образно-емоційні, експресивні засоби мови, сприяють створенню естетично значущої, мовної картини світу. Поняття фразеологічна картина світу має на увазі частину мовної картини світу, описаної засобами фразеології, де кожна фразеологічна одиниця є елементом суворої системи і виконує певні функції в описі реалій навколишнього середовища. Звідси випливає, що фразеологічна картина світу – це один з універсальних засобів класифікації фразеологізмів, основою якої виступають як екстралінгвістичні так і їх мовні особливості. Фразеологічний склад мови – «дзеркало», в якому лінгвокультурна спільнота ідентифікує свою національну свідомість, саме фразеологізми нав'язують носіям мови особливе бачення світу, ситуацій. Різні мовні спільноти, користуючись різноманітними інструментами концептоутворення формують різні картини світу, що по суті є основою національних культур [4]. В.Маслова вважає, що «фразеологічні одиниці (ФО), відображаючи у своїй семантиці тривалий процес розвитку культури народу, фіксують і передають від покоління до покоління культурні установки і стереотипи, еталони, архітепи» [3:82]. Розглядаючи фразеологізми авторка висунула наступні гіпотези: а) більшість фразеологізмів є «слідами» національної культури, які повинні бути виявлені; б) культурна інформація зберігається у внутрішній формі ФО, яка є образним уявленням про світ, надає фразеологізму національно-культурний колорит; в) головним при виявленні національно-культурної специфіки – це розкрити культурно-національну конотацію. «Фразеологія є фрагментом мовної картини світу. Фразеологічні одиниці завжди спрямовані на суб'єкта, тобто виникають вони не стільки для того, щоб описувати світ, скільки для того, щоб його інтерпретувати, оцінювати його і виражати суб'єктивне ставлення до нього» [3:84]. Вельми важливим компонентом у фразеологізмах є культурна конотація. Культурна конотація фразеологізмів визначається цінностями певної культури, Це те, що є специфічним для окремої нації, культури. Культурна конотація виникає як результат інтерпретації асоціативно-образної основи ФО через співвідношення його з культурно-національними стереотипами, в результаті чого ми і розкриваємо їх культурно-національний смисл і характер. Засобами передачі цієї культурної конотації є ключові слова, які знаходяться в центрі

фразеологізму. Формуючи певні, центральні для деякої галузі культури, властивості і функціонуючи в даній якості фразеологізмі, ключові слова «можуть привести нас до серцевини цілого комплексу культурних цінностей і установок» » [2:38]. Зважаючи на все вищезазначене проілюструємо це на прикладах іспанських та українських фразеологізмів, які містять компонент «час». Наприклад: *Час від часу не легше. Час все лікує. Час – найкращий лікар. Час прийде – сльози утре. Час дурнів вже минув. Нема дурних, всі перевелись. Час проходить без вороття. Втраченого часу не повернеш. Двічі в одну воду не ступиш. Всьому свій черга. Всьому свій час. Всякому овочеві свій час. Cada día peor. El tiempo trae las rosas. El tiempo restaura las heridas. El tiempo es el mejor médico. El tiempo lo cura todo. El tiempo de los tontos ya pasó. El tiempo pasa inexorablemente. Cada cosa a su tiempo. Divertir quiere a todos cierta persona, y por no será tiempo, los incomoda. Todas las cosas a su tiempo. A todo le llega a su fin(turno).* Для порівняльного аналізу можна утворити декілька семантичних груп, що об'єднані базовим семантичним компонентом: ФО, що виражають поняття «раніше – пізніше»; «давно-недавно»; «минуле-майбутнє»; «завжди-ніколи»; «зараз-потім»; «швидко-повільно» і т.д. Розглянемо деякі групи детальніше «раніше – пізніше». Дана фразеологічна група відіграє важливу роль в українській та іспанській культурах. Відомо, що селяни обох країн завжди багато працювали. Виконували важку роботу і вимушені були вставати дуже рано. Час дуже цінувався бо він є уособленням успіху у справах. Поняття «рано» і дотепер дуже цінується людьми, Наприклад: в українській мові - *Хто рано встає, тому Бог подає. Хто рано підводиться, за тим і діло водиться. Хто рано одружиться, той вік не натужиться. Хто раніше до млина прийде, раніше змеле. Краще зробити раніше ніж пізніше. Хто пізно ходить той сам собі шкодить.* В іспанській мові: *A quien madruga, Dios le ayuda. Al que madruga Dios le ayuda. El que antes empieza, antes termina. El que madruga, coge la oruga. No dejes para mañana lo que puedes hacer hoy. Quien mucho duerme, poco medra. Quien va al molino y no madruga, los demás muelen y el se espulga. Si quieres buena fama, no te de el sol en la cama. El que se adelanta, gata. El casamiento y el caldo, pelando.* Взагалі оцінка таких фразеологізмів позитивна, особливих розбіжностей в українській і іспанській мовах не спостерігається.

Як в іспанській, так і в українській мовах спостерігається тенденція до перебільшення чогось, особливо коли це стосується поняття «давно-

недавно». Певним є те, що спостерігаються розбіжності в образних складових. Для того, щоб показати давність події вживаються біблійські та казкові імена, історичні події тощо. Порівняємо: *За царя Гороха, коли людей було трохи. Коли сніг горів, а соломкою гасили. Коли ще баба дівкою була. Було та за водою (сплило) пішло. Було та загуло. Llevarse el viento. Agua pasada no mueve molinos. Borrón y cuenta nueva. Lo ido, perdido. Lo pasado, pasado está. Ya lo pasado pasó, mañana será otro día. En tiempos del rey Wamba. En tiempos del rey Perrico. En tiempos de Maricastaña.* Людям будь-якої культури завжди було властивим звертатися до майбутнього, намагатися змінити щось, бажати дізнатися про майбутнє, проте українцям більш характерним є спостережливе ставлення до майбутнього: *Будь, що буде. Поживемо побачимо. Як Бог дасть. Estar de Dios. Estar bajo la voluntad de Dios. Estar bajo la capa del cielo. La que está de cñdenarse, desde chiquita ni reza. No hay quien pueda eludir lo que tiene que ocurrir. Quien vivirá – verá.*

Абстрактні поняття «завжди -ніколи» мають певну поетичність і позитивне забарвлення в обох мовах. Проте, в іспанській мові фразеологізми з поняттям «ніколи» частіше мають заперечну конотацію. *Назавжди, на віки віків. Краще пізніше ніж ніколи. Ні в якому разі, нізащо. Por siempre jamás. Para siempre. Más que nunca. Más vale tarde que nunca. Nunca jamás.*

Таким чином, ми бачимо, що час займає значне місце житті людей різних лінгвокультур. Фразеологічні одиниці з семантичним компонентом «час» є джерелом інформації, їм властива національно культурна специфіка, вони можуть немов би нашаровуватися одна на одну і навіть містити контрадикторні установки. Все це слугує цінним матеріалом при дослідженні категорії часу і підтверджує її універсальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Метафизика. – Соч. в 4 т. – М.: Мысль, 1976. – 550 с.
2. Вежицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики/ Анна Вежицкая. - М. : Языки славянской культуры, 2001.- 287с.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология: учеб. пособие/ В.А. Маслова. - 2-е изд., стер.- М.: Академия, 2004.- 202 с.
4. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты/ В. Н.Телия. - М.: Языки. русской культуры, 1996.- 260с.
5. www.chronos.msu.ru

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

6. Балабаєва В. Чим хата багата. Іспанські прислів'я та приказки та їх українські еквіваленти. – Глобус-прес, 2008. – 384 с.
7. Испанско-русский фразеологический словарь. ред. Э.И.Левинтова – М: Русский язык, 1985. – 1075 с.